

Löytämisen ilo – esimerkkejä rautakauden kaivauksilta

Esa Mikkola

Esitelmäni on puheenvuoro arkeologian iloisesta ja mukavasta puolesta, joka usein jää kenttätöihin liittyvien epävarmuustekijöiden varjoon. Esitelmä sijoittuu teemaan ”arkeologisia ilonaiheita”.

Ilo voidaan määritellä seuraavasti: ilo on mielihyvän tunne, joka syntyy hyvän olon tai tyydytyksen tunteesta. Se on tunne tai tila, jolloin kokija tuntee olonsa onnelliseksi ja tyytyväiseksi. Ilo saa sydämen lyömään nopeammin ja ihmisen hymyilemään. Tunne voi myös laukaista spontaanin naurun. Ilo on siis luonteeltaan kokemusperäistä ja subjektiivista. Sen ominaispiirteisiin kuuluu lyhytikäisyys ja ohimenevyys. Pidempikestoista iloa voidaan kutsua onnellisuudeksi. Ilo on joka tapauksessa elämää ylläpitävä voima ja onneksi myös joidenkin ihmisten elämänasenne. Vaikka ilo onkin aina subjektiivinen kokemus, sanotaan, että jaettu ilo on kaksinkertainen ilo. Sen vuoksi esittelen nyt muutamia arkeologisia ilonaiheita viimeisen 19 vuoden ajalta ja toivon, että kokemukset herättävät edes jonkinlaisen tuttuuden tunteen ja ehkä jopa ilon pilkahduksen myös muissa.

Mielestäni löytäminen on aina kivaa. On kuitenkin tilanteita, joissa löytäminen aiheuttaa poikkeuksellisen paljon iloa ja tyydytystä. Löytämällä voidaan tarkoittaa niin esineiden kuin rakenteiden löytämistä, mutta myös analyyseissä tehtyjä löytöjä. Usein myös ajoitustulokset ilahduttavat. Jos puhutaan esinelöytötasossa ilon tuottamista, voidaan teki-

jöinä voi mainita löydön poikkeuksellisuus, harvinaisuus, yllätyksellisyys ja joskus jopa pelkkä löytöjen määrä. Myönnettäköön, että on myös tapauksia, joissa vähälöytöisyys on ollut ilon aiheena.

Jostain syystä olen pitänyt eniten rautakauden ajoittuvien kohteiden kaivauksista. Tämä saattaa selittyä sillä, että ensimmäinen kosketus arkeologisiin kenttätöihin tapahtui vuonna 1988 Janakkalan Hakoisten Veräjänsuon viikinkiaikaisella polttokalmistolla¹, jossa järjestettiin Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen opetuskaivaus. Kaivausta johti Marianne Schauman-Lönnqvist. Pronssispiraalit, sulaneet lasimassahelmet, pronssikorujen katkelma, kokonainen hevosenkäsolki ja kirves, jonka Derek Fewster kaivoi esiin meidän opetuskaivauslaisten katsellessa etäältä, ovat jääneet elävästi mieleen. Ja kun ei paremmasta tai pahemmasta vielä tiennyt mitään, kuvitteli, että tällaistahan tämä arkeologia on. Todellisuus paljastui vasta huomattavasti myöhemmin.

Muistan ihmetelleeni sitä, että opetushenkilökunnan mielestä paikka tuntui pettymykseltä, koska se ei täyttänyt tutkimuksellisia tavoitteita. Alueelta olisi pitänyt löytyä asuinpaikan eikä kalmistoa. En voinut ymmärtää, miten kukaan halusi kaivaa asuinpaikkaa mieluummin kuin kalmistoa. Seuraavana vuonna viereisellä Hamppulan koulun tontilla kaivettiin asuinpaikkaa niin ikään Marianne Schauman-Lönnqvistin johdolla. Ihmettelin

sitä yhä edelleen, miksi kukaan haluaa kaivaa asuinpaikkaa, jos ja kun kalmistojakin olisi ollut mahdollista kaivaa. Ihmettely loppui vuonna 1990, kun pääsin Janakkalan Viralaan Hans-Peter Schulzin kaivaukselle.

Janakkalan Viralan Taurulan rautakautisen asuinpaikka sijaitsi suoraan tulevalla Helsinki-Tampere moottoritienlinjalla. Kaivausten rahoittajana oli silloinen Tielaitos. Kaivauksella oli myös kaksi Tielaitoksen työmiestä, joiden tehtävänä oli ilmeisesti olla teknisenä apuna kaivauksella. He rakensivat ennennäkemättömiä innovaatioita kaivaukselle. Siellä oli käytössä mm. täryseula. Asuinpaikan lähes koko nykyinen peltomultakerros selotettiin nimittäin koneellisesti, sillä kohteessa toteutettiin Suomessa hyvin harvinainen totaalikaivaus. Asuinpaikalle poikkeuksellisen runsas ja edustava pronssilöytöaineisto ajoitti paikan merovingiajalta ristiretkiaikaan (Schulz, H.-P. 1992 ja 1994). Kaivaukselta saatiin talteen myös erittäin runsaasti savitiivistettä, savikiekkujen kappaleita sekä muuta asuinpaikkatarvaa. Tietävästi tarkempaa tutkimusta tästä aineistosta ei ole tehty.

Seuraava iso ilonaihe olivat Hattulan Tortolanmäen kaivaukset 1992, joita johtivat Eeva-Liisa ja Hans-Peter Schulz. Rautakautisen asuinpaikan ja kalmiston kaivaukset liittyivät niin ikään Tampereen moottoritien rakentamisen aiheuttamiin paikallistiejärjestelyihin. Vähemmän iloista oli se, että paikallistietä levennettiin juuri siitä kohtaa, missä tie oli jo alun perin leikannut polttokenttäkalmistoa. Tästä seurasi 1993 Eeva-Liisa Schulzin johtama pelastuskaivaus paikallistien reunassa. Muistan elävästi sateisen elokuun ja runsaat viikinkiaikaan ajoittuvat polttokalmistolöydöt. Samalta vuodelta pitää mainita myös suurta iloa tuottanut Varikonniemen kaivaus (esim. Schulz & Schulz 2003), jolle tulin suoraan kaivauksilta Roomasta. Varikonniemen tutkimukset ja kaivausten perusteella tehdyt tulkinnat paikan luonteesta ovat syystä tai toisesta joutuneet kohtuuttoman kovan kritiikin kohteeksi (esim. Taavitsainen 2005).

Vuosi 1993 oli sikäläkin merkityksellinen, että saman vuoden lokakuussa olin

Eeva-Liisa Schulzin apulaisena Mikkelin Latokalliolle ja Kyyhkylän Porrassalmen pelton kaivauksilla. Latokallion kaakkoispuolelta löytyi yli 20 kiinteää rakennetta, liesiä ja kuoppia. Yhdestä liesistä löytyi kaksipäinen pronssinen hevossriipus ja rautakauden tyyppin keramiikkaa. Yhdessä liedessä oli säilyneenä hiiltyneitä puita ja köyttä. Radiohiiliajoitus antoi keskiaikaisen ajoituksen. Porrassalmen pellolta puolestaan nykyisen kyntökerroksen alta löytyi sirpalekivistä kasatun röykkiön pohja. Röykkiöstä saatiin talteen kolme keihäänkärkeä. Typologisen ajoituksen mukaan kyseessä on merovingiaikainen hauta, yksi Mikkelin vanhimmista rautakautisista löydöistä (Schulz, E.-L. 1994). Silloin en vielä tiennyt, että Mikkelin alueella tulisi olemaan vielä muutamakin ässä hihassa.

Ensimmäisten omien kaivausten saaminen Halikosta, rautakautiselta asuinpaikalta Märyn Riihikankareelta, oli luonnollisesti todella tärkeää. Halikon alue tuli seuraavien vuosien aikana sen verran tutuksi, että tein graduni alueen rautakautisesta asutuksesta. Prosessuaalisen ja ympäristödeterministisen työn valmistuminen oli luonnollisesti suuri ilon aihe. Halikon kunnan perusinventointi vuonna 1998 kaikkine kuppikivilöytöineen oli lähinnä hämmäntävä kokemus, sillä Kihistenmäen eteläosasta löytyi Aimo Kaskarin omakotitalon sadevesiviemäriojasta nostetusta irtomaasta mm. H-tyypin miekka, useita pronssisia karhunhammasriipuksia sekä hopeinen ristiriipus, jonka ripustuslenkissä oli vielä pätkä villalankaa (Mikkola 1999). Paikalla tehdyssä koekaivauksessa löydettiin lähinnä saviastian paloja, mutta mitään merkkejä kalmistosta ei paikalla enää ollut.

Samana vuonna sain Mikkeli Kenkäveronniemen kaivauksilla kuulla puhuttavan Karilan ja Orijärven välissä olevasta todella hienosta, tummaa tulikukkaa kasvavasta paikasta. Myöhemmin talvella Helena Partanen näytti minulle mainitulta alueelta löydettyä Otto III aikaista hopearahaa. Enpä silloin vielä tiennyt, mitä tuleman piti. Orijärven kaivaukset syyskuussa 1999 paljastivat hopearaha-aarten. Orijärveä on tutkittu sen jäl-

keen vuosina 2000, 2002, 2003, 2005 ja 2006 noin 7000 neliömetrin laajuudelta (Mikkola & Talvio 2000; Mikkola 2001; Mikkola & Tenhunen 2003; Mikkola 2005; Alenius et al. 2007). Viisi muinaispeltoa ja parisataa rakenetta myöhemmin tuntuu haikealta, että kaivaukset ovat nyt päättyneet.

Tyrmistyksensekaista iloa ja riemua sain kokea toukokuussa 2005, kun tein tarkastusmatkan Padasjoelle. Tien penkassa roikkui joukko esineitä, mm. kaularengas, rannerenkaita ja skandinaavisten kupurasolkien paloja sekä veitsi. Tilanne oli sikäli outo, että olin yksin kentällä eikä löytymisen riemua ja epäuskoa voinut heti jakaa kenenkään kanssa. Onneksi kännykät on keksitty ja soitin pienen paniikkipuhelun Museoviraston tutkimus- ja suojeluyksikköä silloin johtaneelle Pirjo Uinolle, joka neuvoi mitä pitää tehdä.

Vielä viimeiseksi täytyy ottaa esille yksi monille iloa tuottanut kohde. Hieman happamien kommenttien saattelemana Museovirasto on järjestänyt yleisökaivaukset Laitilan Vainionmäen polttokalmistolla vuosina 2004, 2005, 2006 ja 2007. Kahtena ensimmäisenä vuonna kaivausta johti Kirsi Luoto ja kahtena seuraavana kesänä tämän artikkelin kirjoittaja. Kritiikin kärki lienee suunnattu siihen, että tutkimuksissa tuhotaan kohde, jota mikään maankäytön muutos ei uhkaa. Olisiko jotenkin ollut parempi, että kalmiston päälle olisi tulossa moottoritie ja kaivaukset pitäisi toteuttaa kiireessä? Joka tapauksessa on hyvä, että asioista esitetään perusteltuja mielipiteitä. Asioihin keskittyvä ja keskusteleva kritiikki ja sen sietokyky ovat osoitusta tiedeyhteisön avoimuudesta ja kypsyydestä. Ilman kritiikkiä tiede ei etene. Valitettavasti asiat joskus kuitenkin henkilöityvät, jolloin kritiikin esittäjä ja kohde joutuvat ristiriitailanteeseen henkilökohtaisella tasolla. Se ei tuota iloa kenellekään eikä ole kovin terveen tiedeyhteisön merkki.

Parissakymmenessä vuodessa on ehtinyt tapahtua paljon. Iloisimpina niistä pitäisiin rautakautisten kohteiden totaali-kaivauksia (esim. Virala ja Orijärvi, lähes kokonaan kaivettu) sekä ennestään tuntemattomien mui-

naispeltokohteiden löytymisiä. Rautakauden tuottavien elinkeinojen tutkimisessa onkin vielä runsaasti työsarkaa usealle tutkijalle, vaikka nykyisellään aineisto on riittämätön monien tärkeiden kysymysten selvittämiseen. Toivottavasti muinaispeltojen kohdalla tapahtuu sama mikä tapahtui kivikauden asuuspainanteille, joita alkoi kummasti löytyä heti kun ymmärrettiin mitä etsiä. Viime vuosikymmenien tärkeimpänä esihistoriallisen ajan arkeologisen saavutuksena voidaankin pitää juuri kivikauden taloja koskevan tiedon lisääntymistä (esim. Ranta 2002). Ehkäpä rautakauden asuinpaikkoja ja niitä varmasti ympäröiviä peltoja odottaa sama ylevä tulevaisuus.

Loppuviite

¹ Artikkelissa viitataan ainoastaan julkaistuihin lähteisiin. Lisätietoja tekstissä mainituista kaivauksista saa Museoviraston arkeologian osaston topografisesta arkistossa säilytettävistä kaivauskertomuksista

Lähteet:

- Alenius, T., Mikkola, E. and Ojala, A. 2007. History of agriculture in Mikkeli Orijärvi, eastern Finland as reflected by palynological and archaeological data. Julkaisussa: Alenius, T. 2007. *Environmental change and anthropogenic impact on lake sediments during the Holocen in the Finnish – Karelian inland area*. PhD Thesis. Publications of the Department of Geology D11. Helsinki. [www-document] <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-2615-7>> s. 91-109.
- Mikkola, E. 1999. Halikonjokilaakson rautakautiset muinaisjäännökset eli inventoinnin ihmeellinen maailma. *Muinaistutkija* 1999:1. s. 39-50 Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Mikkola, E. 2001. Mikkelin mlk:n Orijärven hopearaha-aarre ja muinaispellot [A silver coin hoard and ancient fields of Mikkeli rural commune]. *Kentältä poimittua 5 – kirjoitelmia arkeologian alalta*. Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja N:o 9. s. 84-98. Helsinki: Museovirasto.

- Mikkola, E. 2005. Mikkelin Orijärven muinais-
peltovaiheet [Ancient field phases of Mikkeli
Orijärvi]. *Arkeologipäivät 2004*. s. 49-59. Ha-
mina: Suomen arkeologinen seura.
- Mikkola, E. and Talvio, T. 2000. A silver coin ho-
ard from Orijärvi, Kihlinpelto in Mikkeli rural
commune, province of Savo, eastern Finland.
Fennoscandia archaeologica XVI. s. 129-
138. Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Mikkola, E. and Tenhunen, T. 2003. Uusimpia tut-
kimustuloksia Mikkelin Orijärven hopeara-
ha aarteen löytöpaikalta [Most recent results
from Mikkeli Orijärvi silver coin hoard site].
Sihtti 5. Savonlinnan maakuntamuseon julkai-
suja. s. 55-73. Savonlinna.
- Ranta, H. (toim.) 2002. *Huts and houses. Stone
Age and Early Metal Age Buildings in Fin-
land*. Jyväskylä: Museovirasto.
- Schulz, E.-L. 1994. Kyyhkylän keihäänkärjistä
ja Latokallion hevosista ja muista eläimistä.
*Kalmistojen kertomaa. Rautakautinen Mik-
kelin seutu idän ja lännen välissä*. s. 57-61.
Savonlinna: Savonlinnan maakuntamuseo.
- Schulz, H.-P. 1992. Janakkalan Virala: kivi- ja
myöhäisrautakautinen/varhaiskeskiaikainen
asuinpaikka. *Kentältä poimittua: kirjoitelmia
arkeologian alalta. Museoviraston julkaisuja
n:o 2*. s. 86-92. Helsinki.
- Schulz, H.-P. 1994. Frühmittelalterliches Metall-
handwerk in der Provinz Häme, Finnland.
Finnish Russian Archaeological Symposium
Pre-historic Economy and Means of Livi-
hood (1992): *Fenno-Ugri et Slavi 1992: pre-
historic economy and means of livelihood*.
Museoviraston julkaisuja n:o 5. s. 124-145.
Helsinki.
- Schulz, E.-L. and Schulz, H.-P. 1993. Hämeen-
linna Varikkoniemi : eine späteisenzeitliche
frühmittelalterliche Kernsiedlung in Häme:
die Ausgrabungen 1986-1990. *Suomen museo
99 – 1992*. s. 41-85. Helsinki: SMY.
- Taavitsainen, J.-P. 2005. Roska ei valehtelee: nuoret
ajat ja arkeologia [Trash does not lie: young
times and archaeology]. *Tieteessä tapahtuu*
2005:4. [www-document] <[http://www.ti-
eteessatapahtuu.fi/0505/taavitsainen.pdf](http://www.tieteessatapahtuu.fi/0505/taavitsainen.pdf)>

*FM Esa Mikkola työskentelee määräaikaisena
tutkijana Museoviraston arkeologian osastolla*